

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

โครงการวิจัย “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่” เป็นการสร้างและพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่น ด้วยการเรียนรู้ใหม่ ให้รู้จักตนเอง และรู้จักท้องถิ่น รู้คิดเป็น ทำเป็นและตัดสินใจเป็น เพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้นำท้องถิ่น ให้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่บนพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม โดยกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ จำนวน 6 อบต. ที่สนใจเข้าร่วมและมีความต้องการพื้นฐานที่จะพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ ชุมชน พัฒนาด้านอาชีพการเกษตร และรักษาพื้นฐานทางด้านสังคมที่มีจุดเด่นด้านวัฒนธรรม ประเพณี โดยทำการศึกษาถึงศักยภาพพื้นฐานของทุนมนุษย์ จากกลุ่มผู้นำท้องถิ่น จำนวน 75 คน เพื่อสะท้อนภาพลักษณ์ของผู้นำที่ดี ผู้ที่จะเข้าร่วมและพัฒนาในฐานะเป็นผู้บริหารท้องถิ่นในระดับผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล สภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำในระดับท้องถิ่นชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนและประธานกลุ่มธุรกิจและกลุ่มสวัสดิการในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงคุณลักษณะที่ดีและสร้างผู้นำท้องถิ่นต้นแบบของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างบูรณาการและพัฒนาศักยภาพผู้นำท้องถิ่นตามแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยแสดงผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่” ปี 2556 นี้ นักวิจัยได้สรุปนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานไว้แต่ละข้อ ดังนี้

- 1) ศักยภาพและคุณลักษณะที่ดีของผู้นำท้องถิ่น ความสำคัญของการมีผู้นำท้องถิ่น ภายใต้การดำเนินงานองค์การบริหารส่วน ท้องถิ่นในระดับตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบล

และ องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ส่งผลให้ผู้นำท้องถิ่นมีการทำงานเพื่อการพัฒนาและสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น ผู้นำที่มีคุณลักษณะของภาวะผู้นำสูงจะสามารถจูงใจให้ผู้อื่นคล้อยตามและปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ มีวิสัยทัศน์ในการทำงานที่ชัดเจนว่าต้องการเป็นอย่างไรและจะทำสิ่งใด ที่มุ่งประโยชน์ต่อคนในพื้นที่และส่งเสริมการพัฒนาแก่ท้องถิ่น รวมถึงมีลักษณะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง ที่สำคัญต้องเป็นคนที่มีความรู้การบริหารงานด้วยความโปร่งใส จากพื้นที่ของการศึกษาในครั้งนี้พบว่าผู้นำที่มีคุณลักษณะที่ดี มีจุดเด่น หลายประการ แต่การพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นยังพบความแตกต่างกันทั้งในด้านกระบวนการคิด การทำงาน และการตัดสินใจ เนื่องจากบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกันจึง ส่งผลให้การเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำและชุมชน ต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กันในหลายองค์ประกอบดังนี้

(1) ศักยภาพในการบริหารจัดการท้องถิ่น การปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันได้แบ่งภาคส่วนจากส่วนกลาง กระจายอำนาจลงยังส่วนล่าง บทบาทหน้าที่สำคัญจึงลงไปสู่หน่วยงานภาครัฐของแต่ละพื้นที่ในรูปของ เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะเป็นผู้ที่มีหน้าที่หลักในการสร้างบทบาทที่ชัดเจนในชุมชน เพื่อเป็นศูนย์รวมการกระจายการพัฒนา ด้านการสร้างเศรษฐกิจและสังคมในระดับฐานรากไปสู่การพัฒนาควบคู่กับความต้องการของชุมชน ด้วยบทบาทและความสำคัญดังกล่าว การทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลจึง ต้องเข้าใจและทราบศักยภาพในส่วนปัจจัยการทำงานของตนเองให้ชัดที่สุด ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนให้ได้มากที่สุด

(2) ศักยภาพทางด้านทรัพยากรบุคคล ด้วยบทบาทหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่นโดยมีประชาชนมีอำนาจตัดสินใจในการบริหารงานของตำบลตามที่กฎหมายกำหนด ความพร้อมของทรัพยากรบุคคลที่จะเป็นผู้เข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าว จึงมีความสำคัญทั้งในด้านความรู้ความสามารถ การรู้จักท้องถิ่นและสามารถเข้าถึงท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ผู้นำหรือนายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและคณะผู้บริหารจึงมาจากการเลือกตั้งของคนในพื้นที่ เป็นที่รู้จักและชุมชนมีความต้องการ เพื่อให้เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารท้องถิ่นนั้น เพื่อให้มีความเชื่อมโยงและเข้ากับชุมชนได้

(3) การจัดโครงสร้างองค์กร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะจัดโครงสร้างการบริหารงานเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการองค์กรตามโครงสร้างและและ

กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น นโยบายการพัฒนาท้องถิ่น และแผนพัฒนาท้องถิ่นไว้เพื่อเป็นเป้าหมายและแนวทางของการบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง

(4) การจัดการด้านผลประโยชน์ทางด้านการจัดสรรผลประโยชน์และการให้บริการประชาชน โดยหลักการทำงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น คือการเข้าถึง และเข้าใจประชาชน การให้บริการประชาชนจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วิธีการให้บริการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต่างถูกนำเสนอเพื่อความสะดวกสบายของประชาชนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการบริการในลักษณะจุดเดียวพร้อมสรรพ one stop service และการบริการแบบเคาน์เตอร์เซอร์วิส

(5) การประสานงานและการสื่อสาร มีบทบาทและความสำคัญต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมาก นับได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์องค์การให้กับท้องถิ่นอีกทั้งเป็นการรู้จักท้องถิ่น และการประสานงานในท้องถิ่นให้ชาวบ้านได้รับรู้รับทราบ กิจกรรม การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเป็นสิ่งสำคัญที่จะรับรู้ถึงปัญหาและความต้องการร่วมกันกับท้องถิ่น ที่เห็นได้ชัดคือ การตั้งการทำเวทีชาวบ้าน อบท.สัญจร การจัดกิจกรรมสัมพันธ์ การอบรมให้ความรู้ ความช่วยเหลือในทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งการแก้ไข ปัญหา ความช่วยเหลือ และการสร้างพลังสามัคคี

(6) วัฒนธรรมองค์การ ผู้นำและท้องถิ่นมีความร่วมมือกันในการขับเคลื่อนกิจกรรมและการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

(7) การมีส่วนร่วมและการเป็นเจ้าของด้านกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนา แบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะจากประชาชน การจัดทำประชาคมจึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมปฏิบัติของคนในชุมชนเพื่อรับทราบความต้องการ และปัญหาที่แท้จริงของคนในชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งเปรียบเสมือนแม่ ซึ่งพ่อกับแม่ต้องปรึกษารื้อกันทำประโยชน์ให้กับลูก คือประชาชนนั่นเอง

ดังนั้นบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในฐานะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน ต้องช่วยดูแลกัน เน้นการมีส่วนร่วมของทุกคน ถือว่าพื้นที่ที่ดูแลอยู่ทุกคนต้องมีส่วนรับผิดชอบอย่า

คิดว่าเราเป็นหน้าที่เฉพาะของผู้นำท้องถิ่น ให้ถือว่าเราต้องมาช่วยกันพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า และไม่ว่าจะเป็นเวลาใดก็ตามสิ่งที่ทำให้ผู้นำท้องถิ่นทำงานได้ตามเป้าหมายที่วางไว้คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชน เมื่อใดที่ผู้นำและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชนได้อย่างแท้จริงก็จะทำให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของตำบลนั้นร่วมกัน

จากบทบาทหน้าที่ที่สำคัญดังกล่าว ทำให้ชุมชนได้สะท้อนภาพของผู้นำและภาวะผู้นำท้องถิ่น ออกมาเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ถึง 20 ประการดังต่อไปนี้

1. เป็นคนดีมีศีลธรรม มีศรัทธาในศาสนา เชื้อมั่นในหลักจริยธรรม
2. ทำตัวเป็นแบบอย่าง ไม่ดีแต่พูดหรือบอกให้ผู้อื่นทำ
3. สร้างความมั่นคงปลอดภัย ทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข
4. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชน คุณภาพชีวิตผู้คนดีขึ้น
5. พร้อมที่จะเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน
6. ส่งเสริมนวัตกรรมหรือการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ
7. มองเห็นจุดอ่อน ข้อจำกัดและศักยภาพของตัวเองและชุมชน
8. สร้างแรงบันดาลใจ สร้างขวัญและกำลังใจให้สมาชิกในชุมชน
9. เป็นตัวเชื่อมที่ดีและผนึกพลังชุมชนให้เกิดผลเป็นทวีคูณ
10. เคารพศักดิ์ศรีและให้เกียรติชาวบ้าน ไม่ดูถูกผู้อื่น
11. ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และในการตัดสินใจ
12. สร้างเครือข่ายภายในชุมชนกับนอกชุมชนเกิดประชาสังคมที่มีพลัง
13. ดำเนินงานอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ไม่มีประโยชน์ทับซ้อนซ่อนเร้น
14. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนงานและพวกพ้อง
15. มีความเชื่อมั่นในตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุ มีผล
16. อดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
17. ให้ข้อมูล ความรู้ และปัญญาในการทำงานเพื่อชุมชน
18. ไม่ใช้เงินหรืออำนาจ อิทธิพลเพื่อชักนำ ครอบงำ บังคับ ชูเชิญคนอื่น
19. มีวิสัยทัศน์ มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน

20. เป็นผู้มีบารมี ที่ชาวบ้านอยากเดินตาม

2) ค่านิยมและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง

บนฐานของค่านิยมที่ไม่แตกต่างกัน คือ การทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกขึ้นแก่สังคม อีกทั้งจากฐานความเชื่อที่ว่า ผู้นำคือผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change agent) และภาวะผู้นำคือ การทำงานร่วมกันในลักษณะของกลุ่มบุคคลที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น ดังนั้นโครงการพัฒนาผู้นำใด ๆ ที่มีฐานความเชื่อดังกล่าว จึงเน้นเรื่องค่านิยม (Values) สำคัญที่ใช้เป็นฐานของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมควบคู่ไปกับการเรียนรู้ค่านิยมส่วนบุคคลเพื่อการเป็นผู้นำที่ดีต่อไป เมื่อปัญหาทางสังคมทั้งระดับท้องถิ่นและระดับโลกเกิดขึ้นมากมายและรวดเร็ว ต่อเนื่องทุกวัน การสร้างหรือพัฒนาผู้นำสมัยใหม่ให้มีคุณลักษณะภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นเพื่อรับมือกับปัญหาของท้องถิ่น รวมทั้งเป็นการเพื่อสร้างสรรค์และช่วยเอื้ออำนวย (Facilitate) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทางสังคมขึ้น ทั้งระดับหน่วยงานและระดับชุมชน โดยร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การ

ดำเนินงานของหน่วยงานหรือชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างมีมนุษยธรรม ทำให้ค่านิยม กระบวนทัศน์ของการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง

ผลองค์ประกอบที่เกื้อหนุนต่อค่านิยมกับการมีส่วนร่วมตามกระบวนการของ AIC ของ การพัฒนา กับหลักการ 7 สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่ประกอบไปด้วย 1) หลักการทำให้เป็นเรื่องง่าย 2) หลักการจูงใจ 3) หลักการเอื้ออำนวยความสะดวก 4) หลักการแห่งการริเริ่มสิ่งใหม่ 5) หลักการ ด้านการขับเคลื่อน 6) หลักการเตรียมความพร้อม ให้เกิดพลังในการทำงานเพิ่มขึ้น รวมทั้งการสร้างค่านิยม 7 ประการในการทำงานเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คือ ค่านิยมของภาวะผู้นำระดับบุคคล 1) การรู้จักตนเอง ความเชื่อและเจตคติ 2) การคิดและการแสดงความรู้สึก 3) การกระทำที่ดี ซื่อสัตย์ ความเชื่อและความศรัทธา ค่านิยมของภาวะผู้นำระดับกลุ่ม 4) ความร่วมมือร่วมใจ 5) มีวัตถุประสงค์ร่วม 6) ชัดแจ้งแต่มีเหตุผล ค่านิยมของภาวะผู้นำระดับชุมชน 7) ความ เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบร่วมกัน

3) การเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

ด้วยหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่น ด้วยกระบวนการ AIC จะสร้างพลัง สร้างสรรค์ขึ้น เมื่อผู้นำชุมชนทุกระดับได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ด้วยความรักความเมตตา และความเมตตาคนอื่น รู้จักรับฟัง มีความอดทน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ทำให้เกิดการ เรียนรู้ซึมซับและปรับเปลี่ยนตนเองด้วยความเข้าใจ เรียกได้ว่าเป็น “การพัฒนาทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Development) เพื่อพ้องคนที่เข้ามามีกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกัน ก็จะเกิด การเรียนรู้ร่วมกัน จากการทำงานด้วยกัน ที่เรียกว่า “Interactive learning through action” จึงให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เพราะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก และ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงได้นั้น ในมุมมองของผู้นำท้องถิ่นได้กล่าวถึง หลักการ 3 ประการของผู้นำ การเปลี่ยนแปลง เมื่อนำไปสู่การปฏิบัติจะเป็นเรื่องยากและไม่เคยปฏิบัติเลย อยู่ในสัดส่วนถึงร้อยละ 50 คือ **หลักการสิ้นสุด** คือสามารถทำได้เมื่อภารกิจที่ต้องรับผิดชอบ ต้องยุติและสิ้นสุดลง รู้จักพอและรู้ว่าเมื่อใดควรหยุด **หลักการทำให้เป็นเรื่องง่าย** สามารถทำให้วิสัยทัศน์มีความชัดเจน และทุกคน เข้าใจได้ง่าย และ**หลักการจูงใจ** สามารถทำให้ผู้อื่นคล้อยตามเห็นด้วยและผูกพันต่อวิธี คิด การทำงาน และเป้าหมาย รองลงมาคือ การนำไปปฏิบัติเป็นบางครั้ง ได้แก่ **หลักการด้านการ**

ขับเคลื่อน ให้สามารถระบุปัญหา การจัดปัจจัย และการมอบ อำนาจการตัดสินใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อการปฏิบัติงานให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ **หลักการเอื้ออำนวยความสะดวก** สามารถเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้อื่นทั้ง ในระดับบุคคลและการทำงานเป็นทีม ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ และ**หลักการแห่งการริเริ่มใหม่** สามารถริเริ่มการเปลี่ยนแปลงเรื่องยากๆ ให้ สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับหลักการที่นำไปปฏิบัติเป็นประจำ คือ หลักการเตรียมความพร้อม คือ สามารถเรียนรู้ แนวคิดและทักษะใหม่ ๆ และ มีการปรับปรุงตนเองอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นผลลัพธ์ของการพัฒนาศักยภาพของผู้นำด้วยหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้นำ ท้องถิ่นกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ จะส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการทัศน์ใหม่ให้กับผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชนให้รู้จัก “กระบวนการความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน โดยการทำงานด้วยกัน ได้ใช้ความพยายามร่วมกันและไม่มาเน้นปกป้องข้อดีของตน” การที่จะผลักดันกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้น จะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ของเบญจภาคี คือ ชุมชน ภาครัฐ นักวิชาการ องค์กรเอกชนและองค์กรธุรกิจเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นสู่ความมั่งคั่ง ยั่งยืน

มีต้นทุนสำคัญที่จะเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ได้แตกต่างกันโดยข้อสรุปของต้นทุนการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่จะเป็นทุนเสริมพลังของพัฒนา 4 ประการด้วยกัน คือ

1. ทุนบุคลากรในชุมชน การมีผู้นำที่ดีและชุมชนประกอบไปด้วยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีทัศนคติที่ดี รู้รักสามัคคี มีคุณธรรม และมีความรู้ในเรื่องการพัฒนา
2. มีความสามัคคีปรองดอง มีการทำงานเป็นทีม มีความปรองดอง เมตตาและเอื้ออาทร
3. มีจิตใจ ธรรมะภิบาล มีการทำงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม โปร่งใสเป็นธรรม เน้นมองประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่เข้าใจกันอย่างถูกต้อง
4. มีงบประมาณ มีการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยใช้ทุนส่วนรวมของชุมชนและการมีส่วนร่วมลงทุนของคนในชุมชน (ทั้งทุนความคิด การทำงานและการลงทุนร่วม) เพื่อสร้างการเป็นเจ้าของร่วม ตลอดจนการขับเคลื่อนร่วมกับทุนภายนอกชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนหรือต่อยอด

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาผู้นำท้องถิ่นต้นแบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทางด้านทรัพยากรมนุษย์ ในองค์กรและชุมชน ทั้งในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนท้องถิ่น สู่การนำไปปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยระบบความรู้ที่ชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์จากประสบการณ์หรือจากการปฏิบัติจริง โดยชุมชนรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของความรู้ที่อยู่เบื้องหลังกิจกรรมที่กระทำอยู่สามารถใช้ความรู้แก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติได้ สามารถปรับเปลี่ยนความรู้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ แต่ชุมชนและท้องถิ่นยังควรได้รับการพัฒนาทางด้านการวัฒนธรรมของชุมชนและการทำงานโดยยึดส่วนรวมและความต้องการของชุมชนที่เป็นของส่วนรวมอยู่ด้วย ดังนั้นการเพิ่มเติมศักยภาพของผู้นำการเรียนรู้ให้ชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อไปได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. ควรศึกษาด้านการจัดการสินทรัพย์ชุมชน ควรหาปัจจัยเพิ่มเติมมาเป็นเครื่องมือในการค้นหาศักยภาพและหาปัจจัยเสริมในการมีส่วนร่วมของชุมชนมาเป็นตัววัดมูลค่ามูลค่าเพิ่มของการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ให้กับชุมชนต่อไป
2. การพัฒนาทุนมนุษย์มีคุณค่าของชุมชน เช่น เด็กและเยาวชน ที่จะสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างให้เกิดแนวคิดของการรักชุมชนทำงานเพื่อชุมชน มีกิจกรรมการรวมกลุ่ม เพื่อเป็นการต่อยอดบทบาทและการรวมกลุ่มในชุมชนต่อกลุ่มผู้สูงอายุ นับได้ว่าเป็นการพัฒนาสินทรัพย์ของชุมชน และเป็นการลงทุนเพื่อเพิ่มทรัพยากรให้แก่ชุมชนชุมชนในระยะยาว
3. ระบบความรู้ ค่านิยม กระบวนทัศน์ของผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นต้นแบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ จะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนการเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชนบท ที่ประกอบด้วยบทบาทของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดของความเข้มแข็งของชุมชน กับการประเมินค่าโครงการทางเศรษฐกิจและสังคม เปรียบเทียบระหว่างมีกับไม่มีโครงการและการวัดค่าโครงการ ยังเป็นส่วนยังเป็นส่วนที่เข้าใจยากสำหรับชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่มาก ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับโครงการและกิจกรรมอื่น และต้องพัฒนาการเรียนรู้ต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จ และสามารถบริหารจัดการของชุมชนเองอย่างครบถ้วน ได้อย่างไร
2. การศึกษาแนวทางปฏิบัติที่ดีในการทำให้ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง ทั้งวิธีคิด วิธีปฏิบัติ ในการบริหารจัดการท้องถิ่นภายใต้หลักธรรมาภิบาล

